

בענין עדות המיוחדת בהכחשה

א

המשנה בכתובות פז. אומרת „...עד אחד מעידה שהיא פרועה לא תפרע אלא בשבועה... עד אחד מעידה שהיא פרועה כיצד היתה כתובתה אלף זוז ואמר לה התקבלת כתובתיך והיא אומרת לא התקבלתי ועד אחד מעידה שהיא פרועה לא תפרע אלא בשבועה...”

אומרת הגמרא בדף פז: „סבר רמי בר חמא למימר שבועה דאורייתא דכתיב לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת עון ולכל חטאת הוא דאינו קם אבל קם הוא לשבועה ואמר מר כל מקום שהשנים מחייבים אותו ממון אחד מחייבו שבועה אמר רבא שתי תשובות בדבר חדא דכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין והיא נשבעת ונוטלת ועוד אין נשבעין על כפירת שיעבוד קרקעות אלא אמר רבא מדרבנן כדי להפיס דעתו של בעל אמר רב פפא אי פיקח הוא מייתי לה לידי שבועה דאורייתא יהיב לה כתובתה באפי חד סהדא וסמך סהדא קמא אסהדא בתרא ומוקים להו להנך קמאי במלוה מתקיף לה רב שישא בריה דרב אידי היאך סמך סהדא קמא אסהדא בתרא אלא אמר רב שישא בריה דרב אידי יהיב לה כתובתה באפי סהדא קמא וסהדא בתרא ומוקים לה להנך קמאי בהלואה מתקיף לה רב אשי אכתי יכולה למימר ב' כתובות הואי אלא אמר רב אשי הוא דמודע להו”.

מפרש רש”י „אי פיקח הוא. האי בעל „, יהיב לה כתובתה באפי חד סהדא. פעם שניה: וסמך סהדא קמא אסהדא בתרא. יביא את שניהם יחד לב”ד שאם תכפור יעידוה שניהם שנתקבלה כתובתה” „היכי סמך כו’. מה שראה זה לא ראה זה ואם תכפור על שתיהן אין כאן אלא עד אחד ותשבע ותיטול שלישיית ונמצא מפסיד”.

ובתוס’ מקשים „היכי סמך סהדא קמא אסהדא בתרא כו’. תימה מאי קשיא ליה הא פלוגתא היא בפ’ זה בורר (סנהדרין דף ל:): הלואה אחר הלואה אי מצטרפי דאיכא מ”ד לא בעינן ראייה כאחד”.

בשיטה מקובצת מובא פי’ אחר לגמ’, הפירוש הוא של הריטב”א בשם התוס’ „...לכך פירשו היכי סמך והא כיון שנצטרפו שניהם למנה אליבא דרבי יהושע בן קרחה כבר עשה כל אחד עדותו במה שראה ונתקבלה עדותו והיאך יכול עוד לתזור ולהשביעו [להשביעה] על פי עד אחד מהם. הריטב”א ז”ל”.

בשו”ע חו”מ סי’ ל’ סעי’ ח’ פסק „תבעו ר’ בשטר ואמר לו פרעתך

ומביא שני עדים אחד אומר בניסן פרעו ק' והשני אומר בתשרי מצטרפין ואם געשה השטר קודם ניסן מחזיקים בפרוע ממנה... "

בבאר הגולה מצויין שדברים אלה הם דברי הטור בשם בה"ת. לכאורה פסקו של השו"ע מתאים לפירושו של הריטב"א בגמרתינו ומנוגד לפירושו של רש"י.

כדי לתרץ את רש"י מקושית התוס', ולישב את פסק השו"ע בהתאם לפירושו רש"י אולי יש לומר בדרך זו.

מדברי התוס' בב"ק עג. ד"ה „דאסהידו...". יש ללמוד, אם ראובן העיד שהיתה הלואה ביום ראשון ושמעון העיד שהיתה הלואה ביום שני ובאו שני עדים והכחישו ואמרו לא היתה הלואה לא ביום ראשון ולא ביום שני מאמינים לעדים המכחישים. סיבת הדבר היא מכיון שראובן אינו מסייע לשמעון ושמעון אינו מסייע לראובן לכן גובר כוחם של העדים המכחישים.

עכשיו נתבונן מה יהיה הדין במקרה הבא. ראובן מעיד שהיתה הלואה ביום ראשון ושמעון מעיד שהיתה הלואה ביום שני ולוי מעיד שביום שני לא היתה הלואה. לכאורה אפשר לומר על יסוד התוס' בב"ק וכהמשך לסברתם שנפסדו את הלואה מלשלם. כי מהתוספות אנחנו רואים שאנחנו לא מסתכלים רק על הסיכום הכללי. כלומר אין אנו אומרים יש שני עדים שחייב ושני עדים שאינם חייב ותרי כתרי. אלא אנו דנים מקודם על כל מקרה ומקרה בפני עצמו. ובכל מקרה גוברים שני העדים המכחישים על העד האחד המעיד שהיתה הלואה. אם כן גם במקרה שלגבי היום השני יש הכחשה בין שמעון ללוי יש לומר שאין אנו יכולים לצרף את שמעון עם ראובן.

התוס' בב"ב דף ה: ד"ה „מי...". סברו שהוא אמינא לומר שכוחו של שטר הנמצא ביד המלוה הוא כשני עדים. ברור אם כן לפי התוס' בב"ק שלא תועיל עדות המיוחדת על שטר שהוא פרוע.

אבל גם לפי מסקנת התוס' בב"ב, שיש להבדיל בין עדים לסברת שטרך בידי מאי בעי, הרי סברת שטרך בידי מאי בעי עדיפא מעד אחד. על יסוד סברת שטרך ידי מאי בעי אנחנו מוציאים ממון. אם כן יש מקום לטעון שאין עדות המיוחדת מועילה נגד שטרך בידי מאי בעי. כי כנגד כל עד המעיד שהיתה פריעה יש כח חזק ממנו האומר שלא היתה פריעה. רק כאשר שני עדים מעידים בעדות המיוחדת שהיתה הלואה אין שום כח בירורי מתיצב נגדם אלא המוציא מתבירו עליו הראיה לכן אנחנו יכולים לצרף אותם.

המקרה של השו"ע בס"י ל' סעי' ח' שונה מהמקרה של הגמ' בכתובות. במקרה של הגמרא כל עד מעיד שהכתובה כולה פרועה, במקרה של השו"ע כל עד מעיד רק שחציו של השטר פרוע. אם כן במקרה של השו"ע אין טענה נגד העד הראשון שטרך בידי מאי בעי. וגם נגד העד האחרון אפשר לומר שאין טענה שטרך בידי מאי בעי הואיל והלואה רוצה להשתמש בשני העדים לעדות רק על חצי השטר שהוא פרוע. אם כן יכול הלואה לטעון שהמלוה לא החזיר לו את השטר כאשר פרע את המאה השניים משום שהמלוה כפר במאה הראשונים.

האמת נראה שלכל הדברים שכתבנו אין ראייה מדברי התוס' בב"ק עג, אפשר לומר שהתוס' רק אמרו שאם כאשר נדון על כל מקרה בפני עצמו תתבטל עדותו של העד האחד לגמרי הואיל ויש שנים המכחישים אותו אז לא נוכל לצרף אותו עם העד האחר. אבל אם כאשר נדון על כל מקרה בפני עצמו יש רק עד אחד המכחיש את העד נוכל לצרף את שני העדים ויהיה תרי נגד חד. וכן כאשר יש שטרך בידי מאי בעי נגד שני עדים המעידים בעדות המיוחדת אין זה מעכב מלצרף את העדים.

אמנם נראה להביא קצת דמיון לסברא שעד אחד מתבטל על ידי שטרך בידי מאי בעי, מהתוס' בכתובות כו. ד"ה „והאמר רבי יוחנן...“, האומר שאם יש התנגשות בין קול לעד אחד או שניהם כמאן דליתנהו דמי. למרות ששם בגמ' יכול לבוא עד אחר ולהצטרף עם העד שהוכחש על ידי הקול שם העד האחר מעיד על אותו מקרה שהעיד העד הראשון ולא על מקרה אחר.

לכאורה קשה על הסברא שעד אחד מתבטל על ידי שטרך בידי מאי בעי ושוב אי אפשר לצרפו עם עד אחר המעיד על מקרה אחר. קשה אם כן מדוע רבא בגמ' בכתובות פז: לא אמר שאין כאן שבועה דאורייתא משום שסברת שטרך בידי מאי בעי מבטלת את העד. ועוד יותר קשה כדיברי רב ספא האומר „אי פקח הוא מייתי לה לידי שבועה דאורייתא“ ולפי המסקנה הכונה על ידי שיפרע לה עוד פעם בפני העד הראשון ועד אחר עמו ואה"כ יחייב אותה שבועה על ידי העד הראשון שראה שפרע לה פעמיים. קשה הלא נגד העד הראשון יש טענה שטרך בידי מאי בעי. קושיות אלה אפשר לישב לפי דיברי הנהניכות בקיצור כללי מיגו בסי' פ"ב סעי' כ"א שבמקום שעד אחד מחייב שבועה הרי הוא כשנים.